

Conférence des Cours constitutionnelles européennes
Conference of European Constitutional Courts
Konferenz der europäischen Verfassungsgerichte
Конференция Европейских Конституционных Судов

**JUSTIȚIA CONSTITUȚIONALĂ:
FUNȚII ȘI RAPORTURILE CU CELELALTE
AUTORITĂȚI PUBLICE**

*Raport național pentru cel de-al XV^{lea} Congres al Conferinței
Curților Constituționale Europene, prezentat de
Curtea Constituțională a Republicii Italiene*

I. RAPORTURILE CURȚII CONSTITUȚIONALE CU PARLAMENTUL ȘI GUVERNUL

- 1. Rolul Parlamentului (eventual al Guvernului) în procedura de numire a judecătorilor la instanța de contencios constituțional. După numire, aceeași autoritate îi poate revoca pe judecătorii instanței constituționale? Care sunt motivele / temeiurile unei asemenea revocări?**

Urmările experiențelor totalitare care au marcat istoria Europei în prima jumătate a secolului 20 au creat premisele unei conștientizări tot mai acute a necesității unui mijloc adecvat de control asupra actelor și acțiunilor organelor reprezentative – inclusiv a adunărilor parlamentare și activității lor legislative – care să asigure respectarea drepturilor consfințite prin declarații constituționale. În Italia, Adunarea Constituantă a ales să încredințeze această misiune, precum și sarcina de a veghea la deplina respectare a Constituției, unui organ cu totul nou, creat anume în acest scop și separat de puterea judecătorească: Curtea Constituțională a Republicii Italiene.

Articolul 135 din Constituție stabilește, între altele, structura și componența Curții Constituționale. Conform acestui articol, Curtea este alcătuită din cincisprezece judecători, dintre care cinci sunt aleși de Parlament, cinci de către cele mai înalte instanțe, iar cinci sunt numiți de Președintele Republicii. Aceasta componență asigură prezența în cadrul Curții a unei game de percepții instituționale diferite, corespunzătoare fiecărei entități dintre cele însărcinate cu selecția judecătorilor. Judecătorii Curții Constituționale pot fi numiți din rândul judecătorilor de la instanțele superioare (inclusiv dintre cei pensionați), dintre profesorii universitari de drept și avocații cu cel puțin douăzeci de ani de experiență juridică.

Cei desemnați din partea puterii judecătorești sunt numiți de Curtea de Casație (căreia îi revine alegerea a trei din cei cinci), de Consiliul de Stat și de Curtea de Conturi (acestea putând numi câte un judecător) și, de regulă, provin ei înșiși din sistemul judiciar. O caracteristică relevantă a celor numiți de Președinte constă în încercarea de a asigura un echilibru în componența Curții, atât în termeni de ideologie *lato sensu*, cât și din punctul de vedere al calificării profesionale. Rolul Guvernului se limitează la contrasemnarea decretelor prezidențiale de numire a judecătorilor; în mod tradițional, actul de contrasemnare este pur formal, întrucât alegerea candidaților îi aparține în totalitate Președintelui.

Cei desemnați de Parlament sunt numiți în ședința comună a celor două Camere și provin de obicei (dar nu ca regulă generală) din rândul profesorilor și avocaților care în trecut au fost angajați ei înșiși în viața politică (chiar în calitate de parlamentari). Cu toate acestea, este importat de subliniat că aceștia nu reprezintă forțele politice care i-au numit sau Parlamentul în sine, ci sunt complet independenți. Pentru alegerea lor sunt prevăzute mai multe tururi de vot, în primele trei fiind necesară o majoritate

de două treimi din numărul total de membri ai Parlamentului, după care o majoritate de trei cincimi (din același număr total); un asemenea prag ridicat asigură faptul că cel desemnat nu va fi ales exclusiv prin votul forțelor aflate la guvernare. Cum este de presupus, o procedură atât de complexă pentru numirea ca judecător se poate prelungi în timp; de aceea, pe perioada cât se așteaptă ocuparea postului vacant, Curtea este în măsură să continue să-și îndeplinească funcțiile, cu condiția ca minimum unsprezece judecători să fie prezenți.

Judecătorii Curții Constituționale sunt aleși pentru un mandat de nouă ani, la încheierea căruia le este decernat titlul de „judecător emerit” și care le acordă anumite beneficii pe toată durata vieții. Mandatul nu poate fi reînnoit sau prelungit în niciun fel. Singură Curtea îi poate revoca sau suspenda din funcție pe membrii săi; autoritățile care fac numirea, inclusiv Parlamentul, nu dețin o astfel de prerogativă, nici chiar în privința celor pe care i-au desemnat. Articolul 3 din Legea constituțională nr. 1 din 1948 stabilește că „Judecătorii Curții Constituționale nu pot fi revocați sau suspendați din funcție decât prin decizia Curții însăși, aceasta pe motive de incapacitate fizică sau civilă ori pentru grave deficiențe în îndeplinirea atribuțiilor.” Astfel, „judecătorii Curții Constituționale pot fi revocați sau suspendați doar în baza unei decizii a Curții, adoptată cu o majoritate de două treimi din numărul judecătorilor care participă la ședința convocată în acest sens” (Articolul 7, Legea Constituțională nr. 1 din 1953). Până în prezent nu au existat cazuri care să necesite revocarea sau suspendarea judecătorilor Curții Constituționale.

2. În ce măsură instanța de control constituțional are autonomie financiară – în stabilirea și administrarea bugetului de cheltuieli?

Curtea Constituțională este un organ constituțional. O asemenea calitate derivă nu doar din faptul că este menționată de Constituție, ci fiindcă face obiectul reglementării constituționale – în aspectele sale esențiale. Este o trăsătură comună tuturor organelor aflate la cele mai înalt nivel al sistemului juridic și care le deosebește de celelalte organe ale statului, al căror izvor de reglementare îl constituie exclusiv, sau aproape exclusiv, un act de ordin legislativ.

Calificarea ca organ constituțional se răsfrânge nu numai în plan formal: într-adevăr, și ca substanță a reglementării, organele constituționale se disting printr-o protecție sporită a autonomiei lor, cu alte cuvinte, prin imposibilitatea ca o entitate din exterior să le afecteze organizarea și funcționarea, exceptând cazurile și în măsura stabilită de Constituție. Cât privește Curtea, Constituția prevede intervenția legiuitorului (prin legi constituționale sau ordinare), menită să asigure crearea unui cadru de reglementare pentru structura, organizarea și funcționarea acesteia: însă atari dispoziții se limitează la o normare de ordin general și abstract, fără a o putea extinde la determinarea, de către legiuitor, a funcționării practice, *în concret*, a Curții. Iar în virtutea acestor limite impuse legii – în termeni conceptuali, mai mult chiar decât constituționali – poate fi conturată și autonomia financiară de care se bucură Curtea.

În mod concret, Curtea beneficiază de sediu propriu și de un buget autonom, finanțat de la bugetul de stat (în 2009, bugetul Curții a fost de 52,7 milioane euro) și care este publicat pe site-ul Curții (<http://www.cortecostituzionale.it>). În cadrul bugetului alocat, cheltuielile se stabilesc în deplină autonomie de către Curte și organele sale interne, fără niciun fel de ingerințe externe, nici chiar în scop de audit sau control.

Sub acest ultim aspect, se poate afirma că ea, Curtea Constituțională, nu se încadrează în domeniul de aplicare al art. 103, alin. 2 din Constituție, potrivit căruia „Curtea de Conturi are competență în contabilitatea publică și în alte materii prevăzute de lege.” De altfel, Curtea a decis într-un conflict cauzat de pretenția Curții de Conturi de a audita Trezoreriei Președinției Republicii și ai celor două Camere ale Parlamentului (cauza nr. 129 din 1981). Deși nu a fost direct interesată de dispută, iar decizia Curții Constituționale a exclus prerogativa revendicată de Curtea de Conturi, argumentele reținute în motivare (*ratio decidendi*) pot fi extinse și în privința Curții Constituționale. Într-adevăr, se relevă că fundamentarea normativă a competenței de control a Curții de Conturi nu este de aplicabilitate absolută și imediată în toate situațiile, întrucât i se opun în mod necesar limitele adecvării obiective în materie, precum și obligația de respecta normele și principiile constituționale. În particular, autonomia și independența de care se bucură cele mai înalte organe constituționale trebuie recunoscute nu doar în privința atribuțiilor lor de auto-organizare, ci și în aplicarea normelor constituționale, care nu prevăd posibilitatea invocării vreunei căi de atac administrative sau jurisdicționale. În legătură cu aparatul de serviciu al acestor organe constituționale, excluderea lor de la jurisdicția de conturi (*giudizi di conto*) reflectă în mod direct autonomia celor mai înalte organe constituționale, *a fortiori* prin prisma absenței unor reglementări constituționale detaliate și specifice, integrate în principii nescrise și consolidate prin repetarea constantă a unei practici unitare. Prerogativa de a supune controlului de audit Trezoreriei Președinției Republicii și ai celor două Camere ale Parlamentului nu intră, așadar, în competența Curții de Conturi.

3. Poate fi modificată legea de organizare și funcționare a instanței constituționale de către Parlament, însă fără consultarea acesteia?

Parlamentul, după cum s-a menționat, are putere de reglementare în materie de organizare și funcționare a Curții: art. 137 alin. 1 din Constituție prevede că „[o] lege constituțională va stabili condițiile, formele, termenele de sesizare în vederea exercitării controlului de legitimitate constituțională, precum și garanțiile cu privire la independența judecătorilor constituționali”, în vreme ce alin. 2 al aceluiași articol adaugă că „[o] lege ordinară va stabili celelalte dispoziții necesare constituirii și funcționării Curții”.

Aceste două rezerve lăsate legiuitorului nu au fost complinite prin măsuri care să permită implicarea Curții Constituționale în a identifica dispozițiile ce urmează a fi

revăzute și textele de elaborat: prin urmare, din punct de vedere formal, Curtea este exclusă de la exercitarea vreunei influențe în privința oricărei acțiuni pe care Parlamentul o poate decide.

În mod firesc, cele două rezerve în favoarea legiuitorului au fost puse în operă înainte de momentul la care Curtea își intra în atribuții, anume prin Legea Constituțională nr. 1 din 9 februarie 1948, respectiv nr. 1 din 11 martie 1953, precum și prin Legea nr. 87 din 11 martie 1953 (Curtea a pronunțat prima sa decizie în 1956; ultima lege face parte din categoria legilor ordinare). După aceste intervenții, foarte rar s-a întâmplat ca Parlamentul să mai intervină în sensul modificării legilor deja adoptate. În majoritatea cazurilor, a fost vorba de revizuirii de natură pur tehnică. Cu toate acestea, a existat cel puțin o intervenție legislativă mai amplă, de substanță, Legea Constituțională nr. 2 din 22 noiembrie 1967 care, între altele, a redus mandatul judecătorilor Curții Constituționale de la 12 la 9 ani, a introdus interdicția realegerii sau renumirii acestora și a prohibit în mod expres prelungirea mandatului (astfel, mandatul de judecător încetează chiar și în cazul în care succesorii nu au fost încă numiți; acest lucru a creat uneori anumite dificultăți funcționale pentru Curte, obligând-o să funcționeze cu un număr redus de judecători).

O altă intervenție de importanță considerabilă a fost adusă prin Legea Constituțională nr. 1 din 16 ianuarie 1989, în baza căreia s-a eliminat competența Curții de a judeca infracțiunile săvârșite de miniștri (Curtea rămânând judecător în materie penală doar pentru Președintele Republicii, în cazul în care este acuzat de înaltă trădare sau de încălcare a Constituției). Anterior, judecata constituțională penală se desfășurase o singură dată, provocând serioase dificultăți de funcționare a Curții, întrucât aceasta, după ce timp de mai multe luni, între 1977 și 1979, fusese blocată de așa-numita „afacere Lockheed”, s-a văzut confruntată cu un volum foarte mare de cazuri „obișnuite”, care au fost soluționate definitiv doar la sfârșitul anilor 1980.

Osebit de alte intervenții suplimentare menite să modifice și/sau să integreze Legea nr. 87 din 1953 (lege ordinară), se cuvine a aminti și o dispoziție recent adoptată, deși în context ea nu ar putea fi strict încadrată între modificările regulilor de organizare și funcționare. Este vorba de art. 69 din Legea nr. 69 din 18 iunie 2009, prin care i s-a recunoscut în mod expres Consiliului de Stat, sesizat (formal) cu rol consultativ în cursul procedurii de judecare a recursului extraordinar depus la șeful Statului, calitatea de judecător îndrituit să ridice o chestiune de neconstituționalitate pe cale incidentă. Anomalia unei astfel de norme – unică pe plan național – este cu atât mai pregnantă cu cât este contrară jurisprudenței foarte recente a Curții Constituționale (în această privință, este utilă o trimitere la cauza nr. 254 din 2004, reconfirmată ulterior). Norma echivalează cu un impact din partea legiuitorului asupra funcționării Curții, care s-a concretizat într-un mod neconvențional, însă ea reprezintă o dată mai mult un indiciu al separației între activitatea Curții și cea a Parlamentului, două organe care operează în sfere distincte și care nu se intersectează, chiar dacă legile ce urmează a fi aprobate vizează Curtea în mod direct.

4. Instanța constituțională are competența verificării constituționalității regulamentelor de organizare și funcționare a Parlamentului, respectiv Guvernului?

Din însăși natura organelor constituționale (problemă tratată la pct. 2 de mai sus), specifică atât Parlamentului cât și Guvernului, se desprinde o soluție în ceea ce privește posibilitatea Curții de a verifica regulamentele de organizare și funcționare ale acestor organe.

În acest sens, este necesar a se face distincția între regulamentele Parlamentului și regulamentul privind funcționarea Guvernului.

În privința primei categorii, Curtea Constituțională a exclus în mod clar orice posibilitate de control. În contextul unei jurisprudențe consolidate trebuie evocată cauza de referință nr. 154 din 1985, în care declararea ei ca inadmisibilă (prin urmare, și a imposibilității Curții de se angaja în examinarea pe fond) s-a întemeiat pe două motive; primul se referă la extraneitatea regulamentelor Parlamentului față de normele prevăzute de art. 134 alin. 1 din Constituție (conform căruia „Curtea Constituțională se pronunță asupra [...] contestațiilor privind legitimitatea constituțională a legilor și a actelor normative cu putere de lege adoptate de Stat și de Regiuni”), iar cel de-al doilea, la poziția instituțională a Camerelor Parlamentului („expresia imediată a suveranității poporului”). Luând în considerare primul argument, Curtea, reținând că art. 134 din Constituție a „[delimitat] în mod riguros limitele precise și insurmontabile ale atribuțiilor judecătoarei în privința legilor din sistemul nostru juridic”, a dedus faptul că „de vreme ce formularea [articolului] ignoră regulamentele parlamentare, doar pe cale de interpretare s-ar putea considera că și acestea ar fi deopotrivă incluse”. Imposibilitatea unei interpretări extensive a art. 134 s-a justificat astfel în lumina incompatibilității sale declarate cu sistemul, în care Parlamentul este caracterizat drept organ central, a cărui independență trebuie asigurată în raport cu toate celelalte puteri. Transpunând acest argument dinspre organ (Parlamentul) înspre sursă (regulamente), imposibilitatea verificării regulamentelor parlamentare a fost derivată din rolul său special de „executor direct al Constituției”, care în sine dă naștere unei „particularități”, expresie a faptului că „rezerva constituțională lăsată puterii de reglementare intră sub garanțiile prevăzute de Constituție pentru a asigura independența organului suveran față de orice altă putere”.

Lipsa unor competențe de control din partea Curții a fost confirmată și în privința regulamentului Guvernului; în această chestiune se naște totuși o anumită incertitudine referitoare la motivarea adusă în sprijinul unei concluzii evidente. Pe de o parte, ar putea fi pur și simplu extinse unele considerente reținute în privința neverificabilității regulamentelor parlamentare, îndeosebi având în vedere natura constituțională a organului de la care emană regulamentul. Pe de altă parte, art. 95 alin. 3 din Constituție stabilește o rezervă în legătură cu reglementarea Președinției Consiliului (prin urmare, a șefului Guvernului). O astfel de rezervă („prin lege se stabilesc organizarea Președinției Consiliului, precum și numărul, competența și

organizarea ministerelor”) este mai degrabă una relativă decât absolută, ceea ce implică posibilitatea ca prin acte normative de ordin secundar (reglementările emise de Guvern) să se intervină pentru a disciplina domenii care nu au fost reglementate de legiuitor: această dispoziție constituțională sprijină opinia că regulile de organizare și funcționare a Guvernului au caracter de izvor secundar. O atare poziționare în sistemul izvoarelor de drept duce la concluzia că, în nici un caz, Curtea nu le-ar putea supune controlului (cu excepția unor situații excepționale), competența sa fiind limitată la acte cu putere de lege.

5. Controlul de constituționalitate: specificați tipul / categoriile de acte asupra cărora se exercită controlul.

Soluționarea „contestațiilor privind legitimitatea constituțională a legilor și a actelor normative cu putere de lege adoptate de Stat și de Regiuni” (art. 134 din Constituție) reprezintă principala atribuție – istoricește și cea mai semnificativă – a Curții Constituționale. Toate legile și actele normative cu putere de lege, indiferent de data adoptării (înainte sau după intrarea în vigoare a Constituției din 1 ianuarie 1948) pot fi supuse controlului Curții în ceea ce privește legitimitatea lor constituțională – și astfel este posibil să fie anulate, adică eliminate complet din ordinea juridică, împreună cu orice posibilă interpretare pe care ar primi-o. Curtea poate fi chemată să verifice dacă actele legislative au fost adoptate în conformitate cu procedurile stabilite de Constituție (constituționalitate extrinsecă) și dacă în conținutul lor sunt conforme principiilor consacrate de Constituție (constituționalitate intrinsecă).

Actele susceptibile de a fi supuse controlului Curții sunt numeroase: ele cuprind legile adoptate de stat, decretele legislative adoptate în baza unei delegări (acte normative emise de executiv în virtutea abilitării acordate de Parlament) și decrete-legi, acte normative emise de executiv ca reacție urgentă și necesară la anumite situații de urgență și care, după șaiszeci de zile, trebuie convertite într-o lege adoptată de Parlament. Curtea se poate pronunța și asupra constituționalității legislației adoptate de Regiuni și de cele două Provinciile Autonome cărora Constituția le-a conferit atribuții de legiferare (Provinciile Bolzano și Trento, care formează regiunea Trentino-Alto Adige). Controlul de constituționalitate poartă și asupra decretelor prezidențiale prin care se declară abrogarea unei legi sau unui alt act normativ în urma unui referendum, conform art. 75 din Constituție.

Curtea trebuie să verifice, între anumite limite, și constituționalitatea legilor de amendare a Constituției și a celorlalte legi constituționale. În asemenea cazuri, deciziile privesc compatibilitatea actelor sau a prevederilor acestora (dar nu cu toate dispozițiile Constituției, ci doar) cu principiile supreme ale sistemului juridic ce derivă din Constituție. Această atribuție urmează a fi tratată mai în detaliu la pct. 6.b).

Însă competența de control a Curții nu se răsfrânge și asupra legislației secundare, cum ar fi reglementările emise de Guvern. Într-adevăr, aceste acte sunt supuse

controlului de legalitate, sau de conformitate cu legislația primară – control efectuat de judecătorii instanțelor ordinare sau administrative. Prin urmare, în virtutea faptului că reglementările secundare trebuie să se conformeze legilor, iar legile trebuie să fie conforme Constituției, și aceste norme secundare trebuie să fie inerent conforme Constituției, fără a fi necesar un control separat în raport cu prevederile Constituției.

Regulamentele adoptate de Uniunea Europeană nu sunt clasificate ca legi sau acte normative cu putere de lege, în sensul controlului de constituționalitate, deși Curtea Constituțională a afirmat că legislația europeană nu poate veni în contradicție cu „principiile fundamentale ale sistemului constituțional ori cu drepturile inalienabile ale omului” (cauza nr. 98 of 1965, ulterior confirmată în mod repetat); în cazul în care s-ar constata o astfel de incompatibilitate, respectând concepția dualistă cu privire la raportul dintre legislația națională și cea europeană, controlul Curții se va limita exclusiv la legislația italiană de implementare, în măsura în care aceasta transpune normele europene.

Cât privește imposibilitatea examinării, de către Curtea Constituțională, a regulamentelor ce guvernează organele constituționale și care pot fi definite totuși ca izvoare de drept primar (similare legilor), s-a răspuns la pct. 4 de mai sus.

6. a) Parlamentul și Guvernul, după caz, procedează de îndată la modificarea legii (respectiv a actului declarat neconstituțional) în sensul punerii de acord cu legea fundamentală, potrivit deciziei instanței de contencios constituțional. Care este termenul stabilit în acest sens? Există și o procedură specială? În caz contrar, specificați alternativele. Exemplificați.

În descrierea efectelor deciziilor Curții Constituționale, este necesară o distincție preliminară bazată pe tipul de decizii puse în discuție.

Chiar dacă sfera discuției se limitează la deciziile privind constituționalitatea legilor sau a actelor normative cu putere de lege, efectele deciziilor pot diferi în mod semnificativ după cum Curtea declară neconstituționalitatea unei prevederi sau a unui act ori ea neagă fundamentul materiei deduse controlului său.

Deciziile de respingere a sesizării, indiferent dacă sunt date pe fond sau în chestiuni procedurale, lasă neatins actul contestat, așa încât nu este nevoie de o intervenție a legiuitorului – cel puțin în principiu. Nu de puține ori însă, Curtea Constituțională, stabilind constituționalitatea uneia sau a mai multor dispoziții, subliniază și oportunitatea ori chiar necesitatea ca legiuitorul să intervină astfel încât să acordeze mai bine respectivele norme cu cadrul constituțional sau cu evoluția socială. Astfel de afirmații din partea Curții echivalează cu adevărate „admonestări”, care pot escalada într-o „amenințare” că, în situația în care acele dispoziții ar fi din nou supuse examenului Curții, ea le va declara neconstituționale. Prin urmare, este clar că aceste decizii de respingere reclamă intervenția Parlamentului, cât mai neîntârziat cu putință.

Intervenția Parlamentului poate fi invocată și în cazul unor decizii de neconstituționalitate. Atunci când Curtea declară neconstituționale anumite dispoziții sau acte, acestea sunt eliminate din sistemul juridic. Apare astfel o „lacună”, de obicei completată prin activitatea de interpretare a organelor judiciare; judecătorul va trebui să descopere, în alte legi sau principii generale ale sistemului juridic, norma corectă ce guvernează situațiile ce fuseseră anterior reglementate de dispozițiile declarate neconstituționale. Dar se poate întâmpla ca o astfel de interpretare să nu înlocuiască golul legislativ creat; în aceste cazuri, legiuitorul este chemat să ofere o soluție.

În unele cazuri, Curtea Constituțională apelează la tehnici potrivit cărora, declarând o neconstituționalitate, solicită în mod expres acțiunea legiuitorului: acest lucru se petrece când una sau mai multe dispoziții declarate neconstituționale necesită obligatoriu înlocuirea, dacă este ca anumite circumstanțe să rămână reglementate prin lege; așadar, prin declarația sa de neconstituționalitate, Curtea stabilește un principiu, chemând totodată legiuitorul (precum și judecătorii) să-i asigure concretizarea (este cazul așa-numitelor decizii „care adaugă principii”).

Din observațiile de mai sus reiese că, deși este posibil ca deciziile Curții să nu solicite și formal o reacție din partea Parlamentului, în realitate acest răspuns va fi dat destul de des.

Dar în practică, o asemenea corespondență este departe de a fi de la sine înțeleasă: există exemple de „avertismente” neluate în considerare de legiuitor, după cum există și numeroase exemple în care doar instanțele judecătorești au avut de purtat sarcina acordării legislației la norma constituțională, prin interpretare.

Inerția adeseori afișată de Parlament nu este supusă vreunei sancțiuni, întrucât Curtea – în general – nu este compentă să reacționeze față de omisiunile legislative.

Cât privește efectele deciziilor, dificultățile întâmpinate de Curte și de organele politice în cursul interacționării ies la suprafață în mod regulat. Iar problemele ivite nu arată că ele s-ar preta găsirii unei rezolvări – ori cel puțin nu au fost rezolvate până în prezent – în baza Regulamentelor celor două Camere ale Parlamentului (respectiv, art.108 și 13) care reglementează „procedura ulterioară pronunțării deciziilor Curții Constituționale”, anume obligația comisiilor parlamentare de resort de a prezenta în termen de 30 zile concluzii cu privire la oportunitatea unor inițiative legislative. Odată ce s-a stabilit că este necesară o inițiativă legislativă, aceasta nu se bucură de prioritate, prin urmare eventuala ei reușită ține exclusiv de considerente politice.

6. b) Parlamentul poate invalida decizia curții constituționale: precizați în ce condiții.

Potrivit art. 137 alin. 3 din Constituție, „nu există nicio cale de atac împotriva deciziilor Curții Constituționale.”

Această dispoziție conferă un caracter definitiv deciziilor Curții; într-adevăr, nu este prevăzută nicio cale expresă de atac.

Acest lucru nu poate fi totuși interpretat în sensul că deciziile Curții sunt „de neatins”. În primul rând că Parlamentul ar putea la fel de bine să aprobe norme identice cu cele declarate neconstituționale. „Judecata de constituționalitate” nu va fi afectată prin noua legislație adoptată, dacă aceasta operează doar pentru viitor; iar dacă noile reglementări ar retroactiva, ele ar afecta decizia Curții într-o manieră pe care Constituția însăși o interzice.

În orice caz, este clar că noile reglementări identice cu cele declarate deja neconstituționale sunt cel mai probabil susceptibile de a fi anulate de Curte; însă mai înainte de a fi anulate printr-o nouă decizie, reglementările sunt capabile să producă efecte juridice, aducând astfel atingere efectelor primei decizii de neconstituționalitate pronunțată.

În termenii ierarhiei izvoarelor juridice, deciziile prin care se declară neconstituționalitatea unei norme se plasează la același nivel cu actul normativ sau dispozițiile la care se referă: acest lucru înseamnă că anularea legilor ordinare se face printr-o decizie având rang de drept primar. Drept urmare, Parlamentul ar putea la fel de bine să ignore decizia Curții – ceea ce echivalează cu invalidarea ei *de facto* – adoptând o lege constituțională, de rang superior. În unele cazuri, Curtea însăși i-a sugerat Parlamentului o asemenea cale de acțiune: stabilind neconstituționalitatea unei legi ca urmare a încălcării unor dispoziții constituționale, Curtea a precizat mai apoi că un atare conținut al legii ar fi trebuit să îmbrace forma unei legi constituționale, care nu ar fi fost afectată de vicii invalidante (tipar logic care poate fi observat, de exemplu, în cauza nr. 262 din 2009, în care s-a declarat neconstituționalitatea unei legi ordinare care le acorda imunitate temporară în materie penală celor mai înalți demnitari ai statului).

Prerogativa de aprobare a unei legi constituționale nu-i poate totuși asigura Parlamentului „ultimul cuvânt”: în fapt, deși s-ar părea foarte dificil pentru Curte să se opună din nou Parlamentului, o astfel de posibilitate există într-un sens strict juridic.

În conformitate cu jurisprudența Curții (în special în cauza nr. 1146 din 1988), este într-adevăr posibil ca și legile constituționale să fie supuse controlului de constituționalitate, iar Curtea să le anuleze pentru încălcarea principiilor supreme ale ordinii juridice. După cum este bine stabilit, niciun organ nu are puterea legală de a contesta Curtea Constituțională dacă ea s-ar decide și în acest caz să pronunțe o declarație de neconstituționalitate (ceea ce, până în prezent, nu a făcut): grație rangului asumat în cadrul sistemului juridic, o decizie prin care se afirmă neconstituționalitatea unei legi constituționale ar putea fi răsturnată doar prin modificarea principiilor supreme ale ordinii juridice. Însă nu există vreun organ în interiorul sistemului care să poată întreprinde o astfel de operațiune – nici chiar

Poporul, care nu își exercită suveranitatea într-un sens absolut, ci în „formele și în limitele Constituției” (art. 1 alin. 2 din Constituție). Drept consecință, o decizie prin care se declară neconstituționalitatea unei legi constituționale ar putea fi invalidată numai prin intervenția puterii constituante; iar acest lucru ar provoca o fractură în sistemul juridic, întrucât ar deveni radical diferit de cel stabilit la intrarea în vigoare a Constituției republicane.

7. Există mecanisme de cooperare instituționalizată între Curtea Constituțională și alte organe? Dacă da, care este natura acestor contacte / ce funcții și prerogative se exercită de ambele părți?

Sistemul italian constituțional nu prevede mecanisme instituționale de cooperare între Curtea Constituțională și alte organe. Curtea Constituțională acționează efectiv ca un organ de sine stătător; ea nu se încadrează în categoria organelor politice, dar nici în cadrul sistemului judiciar.

Astfel de afirmații sunt valabile la nivel formal, în schimb, din punct de vedere material, este posibil ca procedurile de sesizare / trimitere în fața Curții Constituționale să fie considerate, într-o anumită măsură, mecanisme de cooperare.

Rațiunile care stau la baza sesizării Curții variază în funcție de categoria de atribuții la care se referă. În conflictele juridice între puteri ale statului sau dintre stat și regiuni, obiectul cauzei privește exclusiv revendicarea unei competențe sau contestarea modului (despre care se pretinde că ar fi adus atingere atribuțiilor reclamantului) în care partea adversă a exercitat atribuții ce țin de sfera de competență a organului reclamant.

În procedurile de control privind constituționalitatea legilor și actelor normative echivalente, cererile înaintate de Regiuni se călăuzesc după același raționament care guvernează conflictele mai sus menționate; sau când este implicat guvernul central, acesta se erijează în tutore al constituționalității ordinii juridice în ansamblu (iar nu al prerogativelor proprii, ceea ce se poate observa în cauza nr. 274 din 2003); în acest din urmă caz pare că se configurează o anumită formă de cooperare – între organul care înaintează sesizarea și entitatea care o definește – menită să elimine normele legislative contrare Constituției. Această formulă de cooperare este, de altfel, mult mai pronunțată în procedura de control pe baza excepțiilor de neconstituționalitate, unde judecătorul instanței ordinare va sesiza Curtea atunci când constituționalitatea normei pe care urmează să o aplice în soluționarea cauzei îi apare ca fiind îndoielnică.

În procedura excepției de neconstituționalitate a unei legi nu trebuie să existe însă obligatoriu și un „reclamant”; or, subiectul care înaintează sesizarea nu are un interes personal de a obține admiterea cererii de către Curte. Așadar, judecătorul instanței ordinare își asumă rolul de „apărător în poartă” (pentru a evoca expresia consacrată de eminentul părinte fondator al Constituției, Piero Calamandrei): rolul judecătorului este

de a filtra cererile înaintate de părți în cauzele supuse judecății sale; îndeplinind acest rol, judecătorul trebuie „să deschidă poarta” de acces spre Curte numai în cazul în care consideră că dubiul de neconstituționalitate nu este în mod fățiș unul neîntemeiat.

Cooperarea dintre Curte și judecătorii instanțelor de drept comun în ceea ce privește excepțiile de neconstituționalitate ridicate se manifestă o dată mai mult în faza de pronunțare a deciziei. De-a lungul anilor s-au dezvoltat diferite tehnici în legătură cu aceste decizii, de a căror eficacitate depinde „dialogul” fructuos ce se desfășoară între Curte și instanțele ordinare. Adeseori, Curtea nu va da o decizie de neconstituționalitate, ci le va cere în schimb judecătorilor să aplice o anumită interpretare a dispozițiilor legale în cauză, interpretare care le compatibilizează cu Constituția: nu întâmplător, un principiu care a început să prindă contur în jurisprudența constituțională de la mijlocul anilor 1990 afirmă că o normă nu este neconstituțională în virtutea faptului că se pretează unei interpretări neconstituționale, ci va fi astfel doar dacă nu se pretează niciunei interpretări care să o facă compatibilă cu Constituția.

II. SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR JURIDICE DE NATURĂ ORGANICĂ DE CĂTRE CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

1. Care sunt trăsăturile conținutului conflictului juridic de natură constituțională dintre autoritățile publice?

În mod tradițional, conflictele dintre organele reprezentative ale puterilor publice se încadrează în contextul unei dialectici politice normale, eludând astfel orice formă de verificare constituțională.

Deși o astfel de poziție a fost puternic susținută în Adunarea Constituantă, în cele din urmă a prevalat poziția majorității în favoarea opiniei contrare, în sensul că o Constituție scrisă, rigidă și mai curând analitică va permite contextualizarea, din mai multe unghiuri de vedere și într-un cadru juridic, a unor conflicte puternic politizate (în această privință poate fi utilă formularea – concisă, dar tot atât de eficientă – consacrată de Louis Favoreu în Franța anilor 1980, atunci când evoca „politica în captivitatea legii” - «*politique saisie par le droit*»).

Dincolo de aceste observații preliminare, reiese cât de dificil este să se stabilească un sistem de clasificare a acestor conflicte, dată fiind gama extrem de largă a situațiilor ce ar urma să fie acoperite. Pe scurt – și în baza unui reduționism marcat – conflictele pot fi deosebite în funcție de părțile implicate, de obiectul conflictului, precum și motivele care stau la baza conflictului.

În ceea ce privește distincția pe criteriul subiecților de drept, principalele categorii de conflicte apar, pe de o parte, între organe sau subiecți ai aparatului statului și, pe de altă parte, între stat și organele teritoriale autonome (în principal, regiunile; teoretic, ar putea fi incluse aici și provinciile ori municipalitățile). Acest al doilea tip de conflict are subiecți „standardizați”, înseamnănd că odată identificate organele care reprezintă statul și regiunile, conflictele se vor naște mereu doar între aceste organe. În schimb, primul tip de conflicte implică subiecți care nu pot fi identificați *a priori*, în sensul că un asemenea conflict se poate ivi între diferite organe. Este totuși posibil a face distincția între conflictele din cadrul unei singure puteri și conflictele care implică mai multe puteri: în cea dintâi situație, organizarea internă va permite stabilirea organului competent să arbitreze diferendul; în cel de-al doilea caz se poate pune însă problema de a stabili o autoritate corespunzătoare, echidistantă față de cele două puteri aflate în conflict.

Cât privește activitatea Curții Constituționale, este clar că cele mai interesante tipuri de conflict – altele decât cele între stat și autoritățile teritoriale autonome – sunt cele din interiorul statului, care se încadrează în grupa a doua de mai sus. În aceste cazuri, se ridică problema identificării conceptului de „putere”, îndeosebi în lumina faptului că separația clasică tripartită a lui Montesquieu este de-acum depășită. În orice caz, în

termenii tendințelor manifeste, conflictele pot opune între ele organele legislative și cele executive, organele executive și cele judiciare, precum și organele legislative și cele judiciare; în plus, trebuie amintite și acele puteri care nu intră în clasicul sistem tripartit, cum sunt cele reprezentate de Președintele Republicii și de Curtea Constituțională.

Referitor la obiectul conflictului, acesta poate consta în orice tip de măsură sau chiar conduită. Pentru anumite tipuri de conflicte, sunt stabilite modalități speciale de soluționare (de exemplu, cele privind legislația, în afara unor cazuri excepționale, se rezolvă în cadrul unei jurisdicții dedicate), în vreme ce conflictele de mai mică importanță – lipsite de „tonalitate constituțională” – sunt soluționate de instanțele judecătorești ordinare. Poate fi necesară soluționarea tuturor celorlalte tipuri de conflict de către o autoritate anume, prin proceduri speciale.

În ceea ce privește distincția operată pe criteriul motivelor care stau la baza conflictului, există două categorii principale. Conflictele se pot datora unei așa-numite „uzurpări”, care apare atunci când un organ pretinde că îi revin anumite atribuții care, în practică, sunt exercitate de către un alt organ: iar scopul final al conflictului este redobândirea totală a atribuțiilor, care să excludă pe viitor (dar și în trecut – prin anularea actului) orice acțiune similară a pârâtului. În schimb, conflictele de imixtiune (sau de insuficientă exercitare a unor atribuții) nu presupun o revendicare de atribuții; mai degrabă, contenciosul se referă la modalitatea de exercitare a unor atribuții, pretins a fi în detrimentul celor încredințate reclamantului (de exemplu, un organ adoptă o decizie situată în sfera sa de atribuții, însă o face fără a consulta o altă entitate care avea dreptul de a-și exprima punctul de vedere).

2. Dacă instanța de contencios constituțional are competența soluționării acestor conflicte.

Competența Curții Constituționale de soluționare a litigiilor dintre subiecți sau organe ale statului este consacrată de art. 134 din Constituție, potrivit căruia „Curtea Constituțională se pronunță asupra [...] conflictelor de atribuții între puterile statului, între stat și regiuni, precum și între regiuni [...]”. Prin urmare, Curtea poate examina și soluționa conflicte apărute între puteri ale statului (de exemplu între legislativ și executiv), între organe centrale ale statului și o anumită regiune, sau între regiuni.

Conflictele între organe centrale ale statului și regiuni sau cele între regiuni pot apărea în legătură cu orice tip de măsură sau act, cu excepția celor rang primar, pentru care există o procedură specială: cea de control al constituționalității legilor, când Curtea este sesizată direct, procedură stabilită de art. 127 din Constituție, în următorii termeni: „Guvernul, atunci când consideră că o lege regională excedează competenței Regiunii, se poate adresa Curții Constituționale în legătură cu legitimitatea constituțională a acesteia, în termen de 60 zile de la publicare” (alin. 1) și, în mod analog, „[o] Regiune, atunci când consideră că o lege sau act cu putere de lege,

edictate de stat sau de o altă Regiune, îi aduce atingere competenței sale, se poate adresa Curții Constituționale în legătură cu legitimitatea constituțională a acesteia, în termen de 60 zile de la publicare” (alin. 2). Mai ales prin jurisprudența sa, Curtea Constituțională a clarificat în mod succesiv că statul poate contesta o lege regională în baza pretensei încălcări a oricăreia dintre dispozițiile Constituției, în interesul prezervării constituționalității sistemului juridic în ansamblu; iar regiunile pot contesta doar legile și actele cu putere de lege emise de stat, prin care le sunt încălcate competențele regionale, în mod direct sau indirect.

Totuși, după cum s-a menționat, conflictele stat / regiune pot viza și acte care nu au putere de lege; aceste cazuri sunt denumite în mod specific „conflicte de atribuții”. În aceste cazuri, problema de esență este dacă actul contestat este cel puțin de natură să aducă atingere, în prezent sau pe viitor, sferei de competență aparținând organului reclamant. Spre deosebire de procedura de control al constituționalității legilor, în care Curtea este sesizată direct, conflictele dintre stat și regiuni sunt marcate prin faptul că părțile tind să se afle pe poziții perfect egale, iar chestiunile care fac obiectul judecății sunt aceleași pentru stat, ca și pentru regiuni, constând exclusiv în pretinsa încălcare a competențelor ce aparțin părții reclamante (nu însă și încălcarea dispozițiilor constituționale).

Conflictele între puteri ale statului (și anume între cea executivă, legislativă și judiciară, dar și între stat și alte organe) pot viza măsuri adoptate, dar și o conduită sau acțiune relevantă din punct de vedere juridic, despre care se pretinde că încalcă integritatea poziției de autonomie și independență acordate de Constituție unui anumit organ. Acțiunile mai sus amintite pot consta în fapte, formalizate sau nu prin acte, pozitive sau negative, care conduc la un anumit rezultat. Tot aici vor intra și inacțiunile, în sensul precizat. Reclamanții trebuie să aibă un interes actual și concret pentru a putea formula sesizarea.

În toate cazurile, obiectul unui conflict care implică organele statului trebuie să fie unul concret; Curtea Constituțională nu poate examina situații teoretice sau ipotetice.

3. Care sunt autoritățile publice între care pot apărea astfel de conflicte?

Conflictele de atribuții pot apărea între actori publici ce țin de o gamă largă. În cazul litigiilor între organele centrale ale statului și regiuni, sau între regiuni, statul este reprezentat de către președintele Consiliului de Miniștri. Regiunile, pe de altă parte, sunt reprezentate de președinții respectivelor organe executive regionale. În prezent, Republica Italiană cuprinde douăzeci de regiuni, enumerate la art. 131 din Constituție. Între subiecții care pot fi parte în conflictele dintre stat și regiuni trebuie incluse și provinciile autonome Trento și Bolzano, astfel încât numărul total de entități între care pot apărea conflicte se ridică la douăzeci și trei (statul, douăzeci de regiuni și două provincii).

Identificarea posibilelor părți în aceste litigii nu este atât de simplă, având în vedere și dezvoltarea aparatului de stat dincolo de ceea ce au preconizat fondatorii Constituției, ca răspuns la necesitățile crescânde de interconectare și coordonare. Ca atare, nu poate exista o listă finită a organelor care, din această perspectivă, țin de puterile statului și pe care Curtea Constituțională a trebuit să le identifice printr-o operațiune de interpretare bazată pe circumstanțele cazurilor concrete.

Cu toate acestea, anumite generalizări pot fi degajate în acest sens. În primul rând, conflicte între „puterile statului” pot apărea între orice entități cărora Constituția le-a încredințat și garantat o serie de competențe. Atât doctrina cât și jurisprudența Curții au confirmat că aceste organe – deși există și aici câteva excepții, limitative – trebuie să aparțină „Statului”, ca autoritate organizată, centralizată, înzestrată cu personalitate juridică, iar nu ca noțiune în sensul larg de „Stat”, însemnând comunitate. În plus, acea entitate trebuie să aibă capacitatea de a emite acte sau de a adopta o conduită cu caracter obligatoriu pentru întreaga „ramură” de putere, în măsura în care aceste acte sau acțiuni nu pot fi modificate sau eliminate prin acțiunea unui alt organ aparținând aceleiași puteri.

Puterea judiciară are caracter difuz, în sensul că fiecare dintre membrii săi este complet independent, exercită atribuțiile garantate de Constituție și este capabil să lege întregă această putere prin deciziile sale (de exemplu, hotărârile pronunțate în primă instanță pot fi și ele obligatorii, întrucât modificarea lor este o simplă posibilitate; într-adevăr, asemenea hotărâri devin definitive, dacă nu sunt atacate). Puterea legislativă este de natură „paritară”, întrucât fiecărei componente a puterii îi sunt atribuite competențe într-un domeniu garantat de Constituție – deși funcția legislativă aparține celor două Camere ale Parlamentului, alte sarcini sunt îndeplinite de diferite organe care, până la punctul de articulare a unor structuri în cadrul Parlamentului, în măsura în care și acestea beneficiază de o serie de prerogative, pot fi considerate „puteri ale statului” în înțelesul unor conflicte constituționale. În practică, înseși Camerele Parlamentului au recunoscut o atare definiție, atât individual, cât și în comun, la fel ca și comisiile de anchetă parlamentară; admisibilitatea membrilor individuali ai Parlamentului ca parte în conflict, în cadrul procedurii în fața Curții Constituționale, deși probabil viabilă în teorie, nu a fost vreodată acordată în practică. În domeniul executiv, structura ierarhică de putere are la „vârf” un organ ușor de identificat, acesta fiind Consiliul de Miniștri. El a fost definit ca o putere a statului, la fel ca și miniștrii, cu privire la anumite portofolii specifice.

În sensul conflictului tranșat de Curtea Constituțională, putere de stat poate fi și una dintre entitățile publice de sine stătătoare care nu se încadrează în tradiționala trihotomie de roluri, dar care își exercită funcțiile încredințate de Constituție, în deplină autonomie și independență. Drept exemple pot fi menționate Curtea Constituțională însăși, Președintele Republicii și Curtea de Conturi, în exercitarea rolului său de auditare.

- 4. Actele juridice, faptele sau acțiunile ce pot genera astfel de conflicte: sunt ele legate doar de conflictele de competență sau implică și cazurile când o autoritate publică poate contesta constituționalitatea unui act emis de o altă autoritate publică? Dacă instanța dvs. de control constituțional a soluționat astfel de conflicte. Exemplificați.**

Conflictele de atribuții între stat și regiuni, din perspectiva structurii și a „concurenței” lor cu procedura controlului de constituționalitate, când Curtea este sesizată direct (ceea ce constituie o caracteristică și în cazul unui conflict între stat și regiuni, referitor la un act normativ), apar în legătură cu un obiect clar definit: acte normative secundare, acte administrative sau acte jurisdicționale (aici, întrucât exclusiv statul are funcții jurisdicționale, numai regiunile pot fi autori ai sesizării). Rațiunea unui astfel de conflict este în mod necesar legată de revendicarea unei competențe (conflict de uzurpare) sau de denunțarea încălcării unei competențe (conflict de ingerință). În sens larg vorbind, nu poate fi pusă în discuție legitimitatea sau constituționalitatea actului ce constituie obiect al conflictului (deși, în mod firesc, decizia privind existența ori lipsa unor competențe, sau după caz, modul lor de exercitare va atrage, în cazul admiterii cererii, anularea actului care a cauzat conflictul).

Problema devine mai complexă atunci când este vorba de conflicte între puteri ale statului. În primul rând, obiectul conflictului nu trebuie să fie neapărat un „act” sau „fapt” și nici măcar o omisiune. Acest lucru face imposibilă clasificarea conflictelor pe criteriul obiectului, în care pot intra și legile (potrivit unei evoluții jurisprudențiale care a culminat cu cauza Nr. 457 din 1999, reconfirmată ulterior). Conflictele de atribuții între puteri ale statului s-au conturat în timp drept un instrument cu limite precise, poate nu atât în termenii obiectului lor, cât al posibilităților subiecți aflați într-un litigiu rezolvat de către Curtea Constituțională.

Conflictele între puterile statului nu diferă substanțial de cele dintre stat și regiuni în ceea ce privește motivele ce pot da naștere litigiului. Și în aceste cazuri, conflictele își pot avea sursa în sesizări privind pretinsa uzurpare de competențe sau exercitarea lor în detrimentul propriilor competențe ale organului în cauză. Contestarea actelor legislative nu se abate de la această logică: într-adevăr, Curtea a precizat că este posibil ca pe această cale să se conteste măsuri legislative, însă doar acolo unde ele nu au putut face obiectul unei sesizări pe cale incidentă, în baza unei excepții de neconstituționalitate (procedura care reprezintă calea „normală” pentru a contesta o lege sau un act normativ, dar care poate cunoaște unele „blocaje” – expresia îi aparține fostului președinte al Curții Constituționale, Gustavo Zagrebelsky – provenind din aceea că pentru a sesiza Curtea, ar trebui ca legea să fie aplicabilă într-o speță, chestiune pe care nu se poate sconta în cazul anumitor categorii de legi, precum legile electorale, cele prin care se alocă fonduri etc.).

Cât privește substanța lor, conflictele între puterile statului pot viza teoretic orice act sau acțiune; ele nu se constituie totuși într-un remediu omnipotent, prin care să se

poată aborda orice lacună din sistemul garanțiilor constituționale: de vreme ce în asemenea cazuri interacțiunea între puteri se situează pe poziții de conflict, ele rămân inevitabil ancorate în logica conflictuală a părților și în disputa privind echilibrul între atribuțiile acestora.

5. Care sunt titularii dreptului de a sesiza instanța constituțională în vederea soluționării unui asemenea conflict?

S-a menționat anterior că puterile statului, statul central și regiunile pot sesiza direct Curtea.

Cu privire la titularii dreptului de sesizare a Curții Constituționale, a se vedea răspunsul la pct. 3 din prezenta secțiune a chestionarului.

6. Care este procedura de soluționare a unui astfel de conflict?

Procedura de soluționare a conflictelor între puteri ale statului, ori între stat și regiuni se declanșează la sesizarea directă, prin cerere.

Conflictele între stat și regiuni și care poartă asupra unor legi sau acte cu putere de lege (proceduri în care Curtea este direct sesizată) prezintă o serie de similitudini cu conflictele dintre aceste entități, referitoare la alte acte (conflictele de atribuții, în sens strict). Trebuie totuși amintit că în cauzele din prima categorie, Curtea trebuie să stabilească termenul de judecată în termen de nouăzeci de zile de la data înregistrării cererii.

Curtea poate derula și o fază de anchetă, pe care președintele Curții o încredințează unui judecător-raportor. Cercetarea este uneori destinată și în scopul de a-i asigura reclamantului o protecție preliminară, sub forma unui ordin prin care se suspendă actul atacat (în conflictele de atribuții, această competență a fost deja recunoscută încă de Legea nr. 87 din 1953; în cazul sesizărilor directe, suspendarea aplicării unor legi s-a permis de abia prin Legea nr. 131 din 2003).

După finalizarea cercetării are loc audierea în cadrul căreia părțile aflate în conflict își pot exprima punctele de vedere, precizând și integrând, dacă este cazul, conținutul cererii sau al acțiunii inițiale, ori concluzii ulterioare înregistrate în apropiere de data audierii.

Ulterior fazei dezbaterilor în contradictoriu, Curtea se întrunește pentru deliberare în ședință secretă. Decizia este de obicei redactată de judecătorul-raportor însărcinat cu cercetarea preliminară și ea va exprima opinia tuturor judecătorilor, întrucât nu este prevăzută posibilitatea de a face opinie separată.

Conflictele între puteri ale statului prezintă o serie de particularități semnificative. Organul care pretinde că i s-a adus o încălcare a competențelor ce-i aparțin de drept va sesiza Curtea, într-adevăr, însă cererea sa nu va cuprinde decât descrierea acestor fapte și probabil actul responsabil. Curtea decide dacă cererea este admisibilă; în caz afirmativ, Curtea va stabili organul (sau organele) care urmează a fi chemate în calitate de pârât. Reclamantul va avea obligația de a-i notifica pe pârâți și de a înregistra încă o dată cererea la Grefa Curții, împreună cu dovada de înmănare a notificărilor. Din acel moment, conflictul între puterile statului intră în procedura de soluționare care este similară celei aplicabile în controlul de constituționalitate și conflictele de atribuții dintre stat și regiuni. Cea mai importantă diferență constă în faptul că, în cazul conflictelor între puteri ale statului, nu este posibilă emiterea unei ordin suspensiv privitor la măsura contestată.

7. Ce soluții pronunță instanța de contencios constituțional? Exemplificați.

Soluțiile aflate la dispoziția Curții sunt de două categorii: cele privind aspectele procedurale ale cererii și cele privitoare la fond. În cadrul primei categorii, Curtea poate pronunța o decizie întemeiată pe chestiuni de procedură, precum imposibilitatea de a da curs cererii, inadmisibilitatea, prescripția sau stingerea conflictului. Deciziile date pe fondul cererii sunt de admitere (cu anularea măsurii care a dat naștere conflictului) sau de respingere (prin care se constată netemeinicia cererii înaintate de partea reclamantă). Aici se face vorbire doar despre deciziile definitive, cu care se finalizează judecarea cauzei, iar nu despre așa-numitele „încheieri interlocutorii”, care nu presupun o dezlegare a pricinii, nici măcar cu caracter temporar (un exemplu ar fi încheierea prin care părților li se comunică admisibilitatea în cauză).

Plaja soluțiilor ce pot fi pronunțate diferă întrucâtva când este vorba de sesizarea directă a Curții cu o chestiune de legitimitate constituțională. Deși este adevărat că aici ele se pot înfățișa sub forma unui contencios între stat și regiuni, este la fel de adevărat că un asemenea tip de contencios nu constituie conflicte în sensul propriu-zis al termenului, ci implică mai degrabă o judecată privind legitimitatea constituțională. Astfel, decizia nu se referă direct la competența disputată, ci la măsura juridică contestată. În consecință, Curtea decide cu privire la constituționalitatea actului sau a dispoziției contestate. Soluțiile pronunțate pe fondul cauzei pot fi (decizii) de neconstituționalitate (similare cu admiterea cererii) sau cele prin care se constată că sesizarea este neîntemeiată (cu referire la faptul că nu s-a putut reține vreun aspect de neconstituționalitate a legii contestate, cererea fiind prin urmare respinsă).

8. Modalități de îndeplinire a deciziei instanței constituționale: conduita autorităților publice vizate după soluționarea conflictului. Exemplificați.

Regulile care guvernează deciziile privitoare la conflictele dintre stat și regiuni sau între puteri ale statului nu diferă sensibil, cel puțin la nivel teoretic, de cele privind alte decizii pronunțate de Curtea Constituțională.

Și în cazul acestor decizii rămâne valabilă prevederea referitoare la inexistența oricărei căi de atac, stabilită de art. 137 alin. 3 din Constituție. Dată fiind această restricție insurmontabilă, implementarea deciziilor privind (re)intrarea în atribuții este practic lăsată în seama părților în conflict.

Dacă respectivul conflict a vizat un act, Curtea furnizează indicii suficiente cu privire la executarea deciziei sale, întrucât poate stabili soarta actului în cauză (prin urmare, atunci când constată că sunt întemeiate susținerile reclamantului în sensul că i-au fost uzurpate atribuțiile, Curtea poate anula actul emis de partea pârâtă).

În alte cazuri eficacitatea deciziei Curții va depinde de acceptarea spontană de către organul sau partea pârâtă.

În situația când nu are loc o asemenea acceptare, singurul remediu posibil este să se recurgă din nou la judecata Curții Constituționale, care se va pronunța în legătură cu nerespectarea dispozitivului cuprins în decizia anterioară.

Acțiunile care au semnificația de „acceptare” variază, firește, în funcție de tipul conflictului tranșat și, în special, în funcție de obiectul conflictului și de motivul care s-a aflat la baza lui. Deosebit de important este, de exemplu, faptul că actul poate fi anulat: dacă anularea se datorează constatării că, în speță, a existat o uzurpare a atribuțiilor ce revin de drept unui alt organ, Curtea îl legitimează pe reclamant să îndeplinească actul în locul celui greșit efectuat de către celălalt organ. În schimb, dacă anularea este consecința unui conflict de imixtiune, respectivul act va trebui din nou adoptat, de această dată în forma și în limitele care asigură integritatea competențelor celui alt organ.

De asemenea, ar mai trebui spuse câteva cuvinte despre cele mai frecvente cauze de sesizare a Curții cu conflicte între puteri ale statului. Din punct de vedere statistic, acestea sunt contestațiile împotriva hotărârilor privind iresponsabilitatea juridică (imunitate) pentru opiniile exprimate de membrii Parlamentului. Camera din care face parte respectivul parlamentar anulează, prin astfel de hotărâri, orice cerere – de natură civilă sau penală – înaintată de o persoană care se consideră vătămată ca urmare a declarațiilor făcute de acel membru al Parlamentului. Judecătorul care cercetează cauza are două opțiuni: fie că întrerupe judecata, fie că sesizează Curtea Constituțională, invocând eroarea de conținut a hotărârii parlamentare, de natură să aducă un prejudiciu puterii judiciare. În situația în care Curtea acceptă cererea, ea anulează hotărârea, iar procesul se va desfășura conform procedurii obișnuite; dacă cererea este respinsă de Curte, hotărârea exclude orice caracter ilicit al declarațiilor făcute de membrul Parlamentului, astfel încât dispare însuși temeiul cererii.

III. EXECUTAREA DECIZIILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

1. Deciziile Curții Constituționale:

- a) sunt definitive;
- b) pot fi recurate, situație în care se vor arăta titularii dreptului, termenele și procedura;
- c) produc efecte *erga omnes* ;
- d) produc efecte *inter partes litigantes*.

După cum prevede art. 137 alin. 3 din Constituție, „nu există nicio cale de atac împotriva deciziilor Curții Constituționale.” Ele nu pot fi atacate, indiferent de clasificare, de nicio entitate, oricare ar fi natura acesteia, nici chiar în fața Curții și nici de către Curtea însăși. O excepție de la regulă o constituie îndreptarea erorilor materiale, care însă poate apărea doar în situații rare, acolo unde este necesară o intervenție pentru asigurarea eficacității măsurii respective.

Deciziile Curții se limitează la chestiunea ridicată de judecătorul instanței ordinare (în procedura excepțiilor de neconstituționalitate). În practică, prerogativele de care se bucură Curtea în interpretarea actului de sesizare au permis însă un anumit grad de flexibilitate în definirea sferei problematice ce urmează a fi tranșată; totuși, Curtea nu poate interveni pentru a modifica obiectul sesizării (norma juridică contestată și supusă controlului său) sau dispozițiile constituționale pretins încălcate. O excepție de la acest principiu constă în posibilitatea Curții de a declara neconstituționalitatea unor dispoziții legale care nu au fost contestate, dar care devin ele înseși neconstituționale ca urmare a invalidării acelor norme care au constituit efectiv obiectul deciziei, adică așa-numita delegitimare constituțională subsecventă.

Natura efectelor deciziilor Curții Constituționale depinde de conținutul și natura deciziei în sine.

În acest sens, se cuvine a menționa deciziile prin care se declară neconstituționalitatea reglementării juridice în cauză. Într-un asemenea caz, norma este anulată și își pierde automat efectele juridice; potrivit art. 136 din Constituție și art. 30 din Legea nr. 87 din 1953, aceasta nu mai poate fi aplicată din ziua următoare publicării deciziei de anulare în Monitorul Oficial (deciziile fac obiectul unei duble publicări: mai întâi prin înregistrare la Grefa Curții, și mai apoi în Monitorul Oficial; majoritatea specialiștilor consideră că efectele deciziei se produc odată cu cea de-a doua publicare, în Monitor). În acest caz, decizia Curții are prin urmare efecte generale și definitive, care se extind dincolo de cauza individuală, concretă, în care s-a ridicat chestiunea. Legea (sau norma juridică) dispare din ordinea de drept.

Cu toate acestea, declarațiile de neconstituționalitate tind să afecteze doar parțial o normă juridică oarecare. În acest caz, este firesc ca doar partea neconstituțională a normei să fie eliminată, iar restul să rămână în vigoare. Pentru a minimaliza riscul

perturbării sistemului juridic, Curtea va specifica în detaliu care anume dispoziții din lege sunt anulate, uneori precizând chiar și norma care urmează să le înlocuiască, astfel cum aceasta decurge din Constituție sau din sistemul juridic.

În plus, trebuie subliniat că declararea neconstituționalității nu are un scop exclusiv ațintit spre viitor, ci ea previne și aplicarea normei neconstituționale în legătură cu evenimente din trecut, cu excepția cazurilor soluționate în mod definitiv și în care nu mai poate fi redeschisă procedura judiciară. Dacă totuși, norma neconstituțională a impus o sancțiune penală, ea își va pierde orice efecte chiar dacă sentința pronunțată este definitivă, raportul de drept fiind astfel determinat în mod definitiv.

Atunci când Curtea declară că sesizarea de neconstituționalitate este neîntemeiată, legea rămâne în vigoare. Decizia, în acest caz, nu are efecte *erga omnes*, ci este obligatorie doar pentru judecătorul care a sesizat Curtea. Într-adevăr, Curtea ar putea fi din nou sesizată cu aceeași dispoziție legală, de către un alt judecător, posibil și cu o altă argumentare, iar Curtea să o declare atunci neconstituțională în lumina noilor argumente prezentate sau pur și simplu revenind asupra jurisprudenței anterioare.

Același lucru se întâmplă când este vorba de decizii în chestiuni procedurale. În aceste cazuri, Curtea nu a ajuns să examineze cererea și pe fond, datorită existenței unei „impediment” procedural. Ca atare, problema de drept a rămas nedelegată și ea poate fi din nou deferită Curții.

Curtea poate emite și o decizie „interpretativă”. Acestea dau interpretarea „constituțională” a legii și, din punct de vedere formal, nu sunt obligatorii decât pentru judecătorul instanței ordinare care a făcut sesizarea; teoretic, ceilalți judecători sunt liberi să interpreteze legea în deplină autonomie. Cu toate acestea, de regulă ei vor îmbrățișa interpretările date de Curte, dacă sunt necesare în scopul de a evita ca legea să capete conotații neconstituționale. Judecătorii nu pot aplica o interpretare respinsă de Curte; dacă vor tinde să se bazeze pe o astfel de interpretare, este de presupus (și de sperat) că ei vor sesiza din nou Curtea. Acest lucru îi permite Curții să-și „dupliceze” decizia de respingere, pronunțând de această dată o decizie prin care declară neconstituționalitatea legii (așa-numitul sistem de „dublă judecare”).

2. De la publicarea deciziei în Monitorul/Jurnalul Oficial, textul de lege declarat neconstituțional:

- a) se abrogă;
- b) se suspendă, până la punerea de acord a actului/textului declarat neconstituțional cu prevederile legii fundamentale;
- c) se suspendă, până când legiuitorul invalidează decizia instanței constituționale;
- d) alte situații.

În situația în care Curtea ia o decizie de neconstituționalitate cu privire la anumite acte sau norme, ele nu mai pot fi aplicate începând cu ziua următoare publicării deciziei

Curții; pierderea eficacității normei afectează toate cazurile pendinte, ceea ce înseamnă că decizia Curții are efect retroactiv, de vreme ce se aplică și situațiilor care s-au materializat în trecut, cu excepția celor care fac parte din raporturi juridice soluționate în mod definitiv. Când Curtea declară neconstituționalitatea unui act, acesta este anulat în întregime; în schimb, actul va fi anulat parțial atunci când incompatibilitatea cu Constituția afectează doar o parte din dispozițiile sale.

De asemenea, Curtea poate limita efectele retroactive de neconstituționalitate, prin decizii care stabilesc o „neconstituționalitate survenită”. În sens restrâns, Curtea declară astfel că o anumite dispoziție legală, care era compatibilă cu Constituția la intrarea sa în vigoare, a devenit neconstituțională ulterior, prin apariția anumitor evenimente; efectele declarării neconstituționalității se vor naște prin urmare doar la data producerii concrete a unor astfel de evenimente (în măsura în care ele nu au fost tranșate definitiv în sens juridic).

3. Odată ce curtea constituțională a pronunțat o decizie de neconstituționalitate, în ce mod este aceasta obligatorie pentru instanța de fond și pentru celelalte instanțe judiciare?

Deciziile de neconstituționalitate introduc un element de noutate în sistemul juridic, prin aceea că elimină una sau mai multe acte ori norme; ca atare, odată ce devin efective, ele se aplică tuturor subiecților din sistemul juridic.

În consecință, cauza aflată pe rolul instanței care a sesizat Curtea, la fel ca și toate celelalte cazuri pendinte, trebuie soluționate fără aplicarea legii afectată de decizia de neconstituționalitate. Prin urmare, judecătorii vor trebui să extragă normele aplicabile în speță din alte izvoare. O astfel de activitate variază, desigur, în funcție de actele declarate neconstituționale de către Curte. De exemplu, dacă este anulată o normă care stabilește o excepție într-un caz particular, judecătorul va trebui să aplice regula generală; dacă, în schimb, o lege care abrogă o altă lege a fost constatată neconstituțională, se poate afirma că legea abrogată „reînvie”.

Mecanismul prin care acționează o declarație de neconstituționalitate nu se schimbă, în esență, în cazul în care Curtea pronunță o decizie cu rezervă de interpretare (manipulativă) – adică o decizie prin care modifică conținutul unei dispoziții, eliminându-i sau adăugându-i un fragment normativ (în primul caz, decizia poate fi definită ca „ablativă”, în sensul că declară neconstituționalitatea unei dispoziții legale „în măsura în care” stabilește o anumită stare de fapt; în cel de-al doilea, decizia poate fi definită ca „aditivă”, în sensul că declară neconstituționalitatea unei norme juridice „în măsura în care nu” determină un anumit rezultat). În plus, Curtea poate înlocui un anumit fragment normativ cu un altul, de creație proprie (decizia „substitutivă”, care declară neconstituționalitatea unei dispoziții „în măsura în care” prevede mai curând un rezultat „în detrimentul” altuia). În toate aceste cazuri, judecătorului i se dă să aplice o dispoziție care o înlocuiește pe cea inițială (reducându-i domeniul de aplicare,

adăugând la conținut sau substituind o parte din acesta): inovația introdusă în sistemul juridic se leagă astfel de faptul că însăși Curtea stabilește noul cadru juridic pe care judecătorul va trebui să îl aplice.

Oarecum diferit stau lucrurile în cazul așa-numitelor decizii aditive la nivel de principii, prin care Curtea declară o neconstituționalitate în măsura în care conținutul normativ nu ar putea da loc unui anumit principiu. Spre deosebire de deciziile aditive „simple”, aici Curtea nu precizează noul conținut normativ pe care ar urma să îl acopere reglementarea, ci se limitează în a sugera ce trebuie să urmărească judecătorul în aplicarea principiului: realizarea sa concretă este prin urmare lăsată în sarcina judecătorului (cel puțin până când legiuitorul intervine pentru a reglementa problema trasată doar în linii mari de către Curte).

Un alt caz special îl constituie declararea neconstituționalității atunci când aceasta nu vizează o normă juridică, ci mai degrabă o interpretare a acelei norme (decizii de interpretare). În astfel de cazuri, judecătorii continuă să aplice norma, însă nu vor mai putea aplica interpretarea respinsă de Curte.

4. Atât în controlul *a posteriori* cât și în controlul *a priori*, legiuitorul își îndeplinește, de fiecare dată, și în termenele prevăzute, obligația constituțională de a elimina aspectele de neconstituționalitate?

Atunci când Curtea declară neconstituționalitatea unui act legislativ, a uneia sau mai multor dispoziții, sistemul juridic se modifică automat prin faptul în sine, prin urmare, legiuitorul nu este în principiu însărcinat să transpună decizia Curții.

O atare sarcină va apărea însă pentru legiuitor când Curtea pronunță o decizie aditivă statuând la nivel de principii, întrucât este de așteptat ca principiile postulate în decizii să transpară printr-o măsură legislativă și astfel să se asigure certitudinea juridică. Ea nu constituie totuși decât o simplă *sarcină* pentru legiuitor, care poate la fel de bine să rămână pasiv, lăsându-i astfel judecătorului misiunea de a implementa aceste principii prin aplicarea principiului juridic relevant în cauză.

Mai poate fi vorba de sarcina legiuitorului de a interveni (mai ales) în cazul anumitor tipuri de decizii de respingere, anume cele în care Curtea nu purcede la anularea normelor care constituie obiectul deciziei, ci mai degrabă ridică semne de întrebare cu privire la legitimitatea și valabilitatea acestora. Cu alte cuvinte, Curtea reține că o anumită dispoziție nu urmează a fi anulată, însă în motivarea deciziei atrage atenția cu privire la oportunitatea sau necesitatea de modificare a ei. Puterea acestor afirmații - în consecință, greutatea sarcinii ce-i revine legiuitorului, poate fi măsurată examinând termenii utilizați de Curte. Astfel, legiuitorul poate fi pur și simplu „invitat” să acționeze (fapt prin care se semnalează oportunitatea unei intervenții de modificare a legislației în cauză), ori „avertizat” (de natură să alerteze legiuitorul față de menținerea actualei reglementări, care ar putea fi din nou contestată la Curte și, ca

atare, anihilată printr-o declarație de neconstituționalitate cu ocazia exercitării unui nou control), ori supus unor forme mai dure de avertizare, în conformitate cu doctrina stabilită în anumite decizii, potrivit cărora „neconstituționalitatea este stabilită, dar nedeclarată”: când Curtea afirmă clar existența unor vicii de neconstituționalitate, însă cu toate acestea se abține formal să le declare neconstituționale (prin aceasta evitând consecințele unei neconstituționalități). Aparentul paradox se explică dacă ne amintim că, uneori, eliminarea unei neconstituționalități poate provoca probleme care depășesc păstrarea ei în sistem (de exemplu, dacă o anumită normă recunoaște un drept într-un mod incomplet, anularea normei ar avea ca efect excluderea dreptului de la orice formă de recunoaștere juridică). Prin urmare, legiuitorului i se solicită ferm să intervină pentru a restabili o relație de coerență a legislației în raport cu Constituția. În situația în care legiuitorul ar rămâne inactiv, Curtea își rezervă dreptul de a declara legea neconstituțională cu următoarul prilej; iar o astfel de decizie ar însemna o dublă sancțiune împotriva legiuitorului: în primul rând, pentru că a adoptat o lege contrară Constituției, și în al doilea rând, pentru că nu a intervenit prompt pentru a elimina aspectele de neconstituționalitate.

În situația unei „neconstituționalități stabilite, dar nedeclarate”, nu se fixează vreun termen pentru intervenția legiuitorului. Se presupune totuși că o asemenea intervenție va fi operată cât mai curând posibil. Există și cazuri în care Curtea stabilește un termen; acest lucru se petrece atunci când este cu putință a se identifica un anumit moment la care starea de contrarietate cu Constituția va deveni atât de gravă încât să ajungă intolerabilă (de exemplu, în acest sens ar putea fi relevant termenul stabilit pentru transpunerea unei directive europene).

5. Ce se întâmplă în situația în care, în termenul prevăzut de Constituție și/sau legislație, legiuitorul nu înlătură viciul de neconstituționalitate? Exemplificați.

Răspunsul de la pct. 4 de mai sus poate fi valabil și aici, întrucât s-a arătat deja că sistemul juridic italian nu stabilește un termen limită în care legiuitorul trebuie să acționeze pentru a remedia aspectele de neconstituționalitate identificate de Curte.

6. Prin intermediul altui act normativ, legiuitorul poate consacra din nou soluția legislativă declarată neconstituțională? Argumentați.

După cum s-a menționat (a se vedea Partea I, pct. 6.b), deciziile prin care se declară neconstituționalitatea unor norme juridice au același rang ca și dispozițiile la care se referă. De aici rezultă că deciziile prin care se anulează o lege, în tot sau în parte, pot fi puse, în sistemul izvoarelor de drept, pe o poziție egală cu legile ordinare. Parlamentul este liber să treacă peste decizia Curții adoptând din nou aceeași reglementare, însă de această dată sub forma unei legi constituționale. Cu toate acestea, nici în acest mod el nu va putea opri intervenția Curții, care are și atribuții de control asupra legilor constituționale. Trebuie totuși precizat că un eventual control

asupra acestei categorii de norme juridice este mult mai puțin extins, întrucât invalidarea unei legi constituționale nu se poate baza doar pe incompatibilitatea acesteia cu (alte) dispoziții ale Constituției; mai degrabă, viciul de neconstituționalitate trebuie să constea într-o încălcare a principiului suprem al ordinii juridice.

În plus, la o examinare atentă, putem observa că declararea neconstituționalității unei legi nu poate împiedica Parlamentul să o adopte din nou, cu aceeași formă și conținut. Într-adevăr, cerința respectării „judecății de constituționalitate” nu acoperă situații viitoare, ci doar pe cele anterioare: prin urmare, legiuitorul nu poate adopta o dispoziție neconstituțională conferindu-i efecte retroactive; în schimb, astfel de limitări nu există și pe viitor. Dar așa cum reiese clar, o asemenea re-aprobare comportă și un foarte mare risc ca decizia de neconstituționalitate să fie reiterată. Oricât de mare ar fi acest risc, soluția Curții nu poate fi totuși în mod cert anticipată. Într-adevăr, pot interveni o serie de diverși factori care să împiedice declararea neconstituționalității textului pentru a doua oară.

În primul rând, este posibil ca problema să nu mai ajungă la Curte, nefiind sesizată: Curtea nu este competentă să acționeze din oficiu; exercitarea controlului este condiționată de o sesizare, fie directă (formulată de stat împotriva legilor regionale sau de către o regiune împotriva normelor juridice ale statului), fie pe calea excepțiilor de neconstituționalitate (ridicate de judecători în cursul procedurilor judiciare ordinare). În lipsa unei sesizări din partea acestor subiecți, Curtea rămâne inactivă: chiar și atunci când ar fi vorba de re aprobarea unei prevederi legale care a fost declarată neconstituțională, ține exclusiv de resortul celor îndreptățiți să sesizeze Curtea astfel încât să-i fie autorizată o nouă pronunțare.

Există însă și posibilitatea ca o altă decizie de neconstituționalitate să nu mai fie pronunțată chiar acolo unde Curtea a fost efectiv sesizată. În intervalul scurs între data primei decizii de neconstituționalitate și judecarea noii sesizări, se poate să fi fost adoptate legi noi, iar această evoluție să aibă impact asupra constituționalității dispoziției (de exemplu, dacă neconstituționalitatea a constat în discriminarea operată de lege împotriva unei categorii de subiecți, excluși de la un anumit beneficiu, care însă a încetat să existe la modul general, nu mai este necesară o nouă decizie de neconstituționalitate). De asemenea, este posibil ca circumstanțele de fapt să se fi schimbat, astfel încât o dispoziție care a fost la un moment dat declarată neconstituțională să nu mai fie incompatibilă cu Constituția, dată fiind noua stare de fapt (dacă, de exemplu, o dispoziție a fost declarată neconstituțională pentru că impunea restricții excesive asupra libertății individuale, apariția unei stări de urgență în domeniul siguranței publice poate determina ca respectiva dispoziție să fie acceptabilă). Există numeroase exemple în acest sens, demonstrând netemeinicia supoziției „în alb” că o decizie anterioară ar reprezenta în mod necesar un precedent pentru una ulterioară.

7. Curtea Constituțională are posibilitatea de a însărcina alte organe cu executarea deciziilor sale și /sau de a stabili modul în care acestea urmează a fi puse în executare într-o anumită cauză?

Curtea Constituțională nu deține un aparat coercitiv, nici forțe de poliție care să-i permită să impună executarea deciziilor sale față de alți subiecți ai sistemului juridic.

Cu toate acestea, este necesar a face o distincție clară între deciziile prin care se declară neconstituționalitatea (sau, în termeni generali, care dispun anularea actului) și toate celelalte decizii. Deciziile prin care Curtea Constituțională anulează o normă juridică produc efecte prin ele înseși, întrucât introduc direct un element de noutate în sistemul juridic (în această privință și pentru o succintă trecere în revistă a câtorva cazuri speciale, a se vedea mai sus, pct. 3 din Partea III). În alte cazuri poate fi necesară o adaptare, care trebuie însă realizată alți subiecți de drept: de exemplu, o așa-numită decizie interpretativă de respingere – prin care Curtea declară că o anumită normă este compatibilă cu Constituția, cu condiția respectării interpretării date de Curte – reclamă ca judecătorii (și alți factori ai sistemului judiciar) să interpreteze în mod efectiv decizia în sensul prevăzut de Curte. Întrucât deciziile interpretative de respingere nu reprezintă izvoare de drept, nu poate fi cu totul exclusă posibilitatea ca interpretarea Curții să nu fie respectată. Iar dacă acest lucru se întâmplă totuși, Curtea nu este lipsită de mijloace pentru a pune presiune. În special, Curtea poate fi din nou sesizată cu privire la dispoziția care a făcut obiectul unei decizii interpretative; în acest caz, având în vedere nerespectarea interpretării furnizate în prima decizie, Curtea poate opta pentru o declarație de neconstituționalitate, care să asigure respectarea deciziei și, în consecință, a normelor constituționale.

Așa cum se poate deduce din exemplul de mai sus, executarea deciziilor Curții depinde în mare măsură de cooperarea altor subiecți din cadrul sistemului juridic – o cooperare care nu se desfășoară totuși pe căi strict formale (a se vedea pct. 7 din Partea I).